

Drsný jazyk Haškova „Švejka“ z pohledu cizojazyčného bohemisty

BOGDAN DICHEV

Abstrakt: Článek vychází z nového pohledu cizojazyčného bohemisty na češtinu po četbě klasických děl české literatury v originálním jazyce. Obecně se má za to, že zahraniční bohemista se často stává obětí různých kulturních předpojatostí a předsudků. Pro lepší představu je vybrán skvostný příklad Haškova „Švejka“ a konkrétněji jeho hrubý, drsný až vulgární jazyk. Přehled a rozbor lexikálních jednotek je proveden korpusovou metodou – ukázány jsou vyhledávací přístupy a formule. Text pojednává o jisté normativnosti některých hanlivých slov na pozadí stylové polohy díla – válka, dějinný kolaps, armáda. V tomto plánu jsou hanlivá slova přirozená, tedy oprávněná. Rozbor vulgarismů je proveden podle klasifikačního názvosloví K. J. Obrátila, vulgarismy jsou roztrženy do určitých oblastí. Překvapivý závěr ukazuje, že jich není až tak moc a že drsný Haškův jazyk je spíš mýtus a nesprávný pojem. Jsou to právě tyto mýty, k jejichž zbourání dochází v mysli zahraničního bohemisty po seznámení s českým dílem v originálu.

Klíčová slova: drsný jazyk, oprávněná hanlivá slova, stylistická funkčnost, vulgarizmy, jazykový korpus, komika

Abstract: The article is based on the concept of the new perspective a Czech student acquires in language after reading the classic works of Czech literature in original. It is considered that foreign students often become victims beforehand of various cultural biases and prejudices. To bring a clearer view on the matter, a magnificent example of Hašek's "Švejk" has been selected, and more specifically, the use of its rough, crude and vulgar language. An overview and analysis of the lexical units have been performed using the text corpus method whereby all search approaches and formulas in the query language have been described. The text examines the certain level of normativity some derogatory words have against the background style representation of the work – the war, the historic collapse, and the army. In this respect, defamatory words are natural and, therefore, justified. An analysis of vulgarisms has been performed according to the classification terminology of K. J. Obrátil, and they have been categorized into certain areas. Surprisingly, the derived conclusion suggests that the amount of such words is not as numerous, and that is to say Hašek's rough language is rather a myth and a false impression. Hence, these are exactly the myths foreign students demolish after reading the work in its Czech original.

Keywords: rough language, authorized vituperative words, stylistic functionality, vulgarisms, text corpus, comic

1. Úvod aneb studium češtiny jako cizího jazyka skrze překlady, falešné mýty a zakořeněné předsudky

Studium češtiny jako cizího jazyka má své „Bible“, své „posvátné“ texty, se kterými se obyčejně budoucí bohemisté seznamují nejdříve ve své mateřštině. Velkou výzvou pro jejich jazykové dovednosti je přečíst si potom tato díla přímo v češtině a porovnat oba dojmy – z originálu a z překladu. Překlad staví své nebezpečné překážky před originálem v myšlení a v kulturním pojetí cizojazyčných bohemistů, přece to je rodný jazyk a vyvolává některé primární dojmy, jež pronikají hluboko do kulturního vědomí čtenáře. Takový fenomén nevyhnutelnosti primárního jazykového dojmu, bohužel často ne příliš hezkého, je Haškův „Švejk“.

Nejspecifičtější složka komiky díla, která se nesmazatelně vrývá do paměti čtenáře, je „drsný autorův jazyk“, hojnost vulgárních jednotek a hanlivých slov. Jsou dokonce lidé (především dámy), kteří mají nepřekonatelné předsudky vůči tomuto klasickému českému dílu, jež má světové postavení jak v plánu moderní prózy, tak i v plánu světové humoristické literatury.

Osvojování češtiny jako cizího jazyka má svá stavění nových mostů a bourání starých dogmat. Jedním z nich je právě podobný předsudek vůči „Švejkovi“. Vulgarismy mají různý stupeň působivosti v různých jazycích a překlad nemůže zachovat oproti originálu drsnější nebo jemnější anebo frazeologicky funkční sémantické náplně jednotlivých slov i přesto, že jejich referenty jsou jednoznačné ve všech jazycích.

Čtení Haškova díla v originálu obohacuje pohled cizojazyčného bohemisty na češtinu. Jsou to svérázné křtiny v tomto oboru. A po podrobné analýze si čtenář, který není rodilým mluvčím, kupodivu brzy všimne, že dojem o hrubém Haškově jazyku je pouhý nespravedlivý mýtus.

Tento článek podává přehled a souhrnnou analýzu vulgárních jednotek Haškova románu z pohledu cizojazyčného bohemisty a rovněž jiný pohled na češtinu jako cizí jazyk, který přináší četba klasických děl české literatury v originálu.

2. Vulgarismy funkční a inertní vzhledem k humoristickému efektu

Vulgarismy ve světově známém Haškově románu by měly být prozkoumány na základě samotného faktu, že představují z hlediska dobového kánonu uměleckého stylu výrazový extrém typický pro jazyk Švejka (a ne jenom tohoto Haškova díla), i když tato slova v některých konkrétních

kontextuálních projevech nejsou vůbec spojena se záměrem působit humoristickým dojmem. Odůvodnění tohoto rozhodnutí je jednoduché: vulgarismy jsou kulminačním bodem Haškova slovního humoru nebo jazykového popisu komických situací – respektive musí být prozkoumány ve všech svých užitích a kolokacích, aby se odstínila jejich funkčnost a pasivita vzhledem k jazykové a situační komice. Humoristicky vypjaté a významově „aktivované“ vulgarismy ve službě literární komiky mohou být nejlépe představeny na pozadí humoru inertního, nefunkčního užití stejného stylistického spektra výrazových prostředků. Již zde a nyní lze formulovat předběžnou hypotézu, že jedním z důvodů výběru této orientace je nepřilíš vysoký počet vulgarismů ve Švejkovi – příliš překvapivý fakt jak pro jeho nepřátele, tak i pro jeho milovníky.

3. Oprávněná hanlivá slova a koncepce románu

Jazyk Švejka je a priori pojat a položen do nízké stylové roviny¹ a to je dáno – kromě zvláštnosti autorovy osobnosti – především uměleckými záměry díla. Je všeobecně známo, že román zesměšňuje všechno kolem sebe. Haškova koncepce je založena na hesle „*pitomec u kumpanie*“ (Pytlík 1979: 265–266), Sylvie Richterová mluví o všeobecné a všudypřítomné blbosti v *Osudech* (Richterová 1991: 136), takže komický rozpor lze pro toto Haškovo dílo pokládat za imanentní. Samozřejmě, že s ohledem na prostředí (armáda) a historickou situaci (válka, rozklad Rakousko-Uherské říše) a nejvíc na ideu o všeobjímající blbosti nelze jazyk románu „očistit“ od patřičných hrubých slov a od žertů „žánru“ hanlivého humoru.

Ovšem hrubý jazyk celého díla závisí jednak na osobnosti vypravěčů historek, a těmi jsou hlavně Švejk, jednoroční dobrovolník Marek a jiní hrdinové, jednak na samotné situaci, jejímž prostředím je často hospoda, kasárna, vojenský vlak, jednak i na sociální roli mluvčího, kterým je skoro vždy mobilizovaný obyčejný český občan, plný nenávisti ke stávajícímu režimu. Nesmíme zapomenout ani na vyprávěné téma, ale historické rysy doby, zadávající všeobecný pocit nejistoty a skepticizmu, předpokládají orientaci na drobná, každodenní, zajímavá a divná témata, která mohou oživit, zlehčit, znevážit tíhu tísnivé skutečnosti.

1 Přijmeme-li hierarchizovanou představu struktury národního jazyka, v níž je spisovné češtině vyhrazeno místo „nejvyššího“ idiomu, zatímco sociolekty, jejichž typickým výrazovým prostředkem mohou být hanlivá slova, jsou chápány jako „nízký“ styl či idiom.

Shrnuto – tzv. objektivní a subjektivní stylytovorné faktory (Čechová – Krčmová – Minářová 2008: 78–90), mezi kterými zatím jako nejvýznamnější byly zdůrazněny **místo a čas komunikace, téma, sociální charakteristika, povahové a mentální vlastnosti mluvčího** presumpčně určují drsnější jazyk Haškova Švejka. Samozřejmě k těmto faktorům lze přiřadit i další – výhradně **mluvená forma jazykových projevů** (Mareš 2008: 111–123; Mareš 2004: 341–344), velká míra jejich **spontánnosti, emocionální založení** promluvy atd. V tomto ohledu je nejdůležitější toto: čtenář, který si do rukou Haškův román bere, už musí předem počítat s tím, že v něm najde slova jako *vole, idiote, hlupáku, dobytku, lumpe* – tj. slova hanlivá a urážlivá, která jsou pro koncepci románu, respektive i pro jeho konceptuálně pojatý jazyk, zcela **oprávněná**, dalo by se říct pro koncepci díla a pro jeho svět – normální a tedy „**normativní**“. I když nejde o pravé vulgarismy. Proto – i na rozdíl od vulgarismů – je jejich propojenost s humoristickou povahou díla jen okrajová. Naopak – u vulgarismů je humorný efekt skoro vždy základem, i když nemusí vždy vycházet z jejich podstaty a ne vždy je užití vulgárního slova spojeno s komickým efektem.

4. Metody hledání hanlivých a vulgárních slov

Zde se zmíníme o metodě vyhledávání slov v tomto díle. V korpusu SYN 2005 ČNK byl vytvořen subkorpus jen z jednoho textu – z Haškova Švejka. Pomocí korpusového manažera Bonito a formulí dotazovacího jazyka byla postupně hledána lemmata daných slov, ale občas byl brán zřetel na tvoření slov, na prefixační a sufixační formanty, protože se každé slovo jeví jako slovtvorný základ dalších odvozenin, které už nepatří do původního lemmatu. Vyhledávací dotazy počítaly také se střídáním kořenových hlásek, které občas mění podobu výchozího lemmatu, a to právě kvůli morfologickým a slovtvorným faktorům – například kvůli vidové dvojici u sloves.

Hledání se spoléhalo na princip lemmatizace – vyhledávání všech forem lexikálního paradigmatu ([lemma=„HS“] – HS – hledané slovo) anebo byla zadávána formule patřící ke konkrétnímu slovu ([word=„HS“]). Byl brán zřetel na různé hláskové alternace, respektive na různé morfémy kořeného morfu typu KAK / KÁK nebo KVK / KKV, anebo KK / KK[˘] (K – konsonant, K[˘] – měkký konsonant, V – vokál, Á – dlouhý vokál). Proto byly zadávány i formulace vyhledávající přesně stanovenou strukturu slovního kořene [lemma=„*kořen.*“], kde znak „tečka“ <.> v dotazovacím jazyce znamená „jakýkoli znak“ a znak „hvězdička“ <*> „libovolný počet opakování předchozího znaku nebo výrazu“. Tak byl brán ohled na všechny potenciální mož-

nosti odvozování derivátů prefixací nebo sufixací z prostého kořene slova, přesněji – z morfelematických variant kořene. Například pro vyhledání všech výskytů sémantického centra „nates“ (viz bod 5.) – doslovného nebo odvozenin – byla použita formule <.*[Pp]r[dd'].*> nebo <[word=,.*[Pp]r[dd'].*“]> a tímto hledání nevylučuje ani slova, která jsou v začátku věty a jsou psána velkým písmenem. Ohledně výše citovaných čísel se dá říct, že jsou uvedena na základě maximální pravděpodobnosti výsledků.²

5. Závěry o repertoáru hanlivých slov Haškova Švejka

- Byl představen reprezentativní rámec **54** hanlivých slov v Haškově Švejkovi – **26** s vyšší frekvencí a **28** s nižší frekvencí.³
- Výskytů tvarů všech těchto slov ve Švejkovi je **462**, ze statistického počtu jsou vytríděna ta použití, kdy slovo i přes svou formu není z hlediska funkčního hanlivé (přímá nominace slov *kráva*, *prase*, *svině*, *hloupý*, ale nikoliv *hlupák*; polysémie slova *sprostý* ve významu „obyčejný, ničím nevynikající“ atd.).
- Vyhledávací formule byly různorodé. Formule s atributem „lemma“ zajišťovaly výskyt s malým i s velkým písmenem. Formule typu „části slova“ zajišťovaly varianty, které nejsou standardní a nespádají pod vyhledávání pomocí atributu „lemma“. Například formule [lemma=„kráva“] nezaregistruje okazionalizmus *krávnové* a formule [lemma=„opice“] nezaregistruje tvary s protetickým *v*. Proto byly použity formule typu „části slova“ <.*opic.*>, <kráv.*> (která však neregistruje tvary slova v genitivu plurálu kvůli kvantitativní alternaci kořenového vokálu). Ovšem nejúspěšnější byly smíšené formule typu [lemma=„kráv.*“] a [lemma=„.*opic.*“] nebo [lemma=„.*opic.*“]. Celkem lze považovat statistické vyhledávání za úspěšné a přesné. Tady poskytujeme jen stručnější statistický popis s komentáři.
- Spolu se 129 výskytů slova *blbec* a s 94 výskytů slova *pitomec* (včetně derivátů), bylo v Haškově románu identifikováno **685** hanlivých slov jednoho základního typu. Rozhodně je jich v textu o něco více, ale ty nebyly pomocí popsáných nástrojů odhaleny.

2 ČESKÝ NÁRODNÍ KORPUS – SYN2005. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2005. Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.

3 To neznamená, že tento výskyt je konečný a vyčerpávající, ale rozhodně představuje velmi značnou část tohoto lexikálního registru Haškova románu.

- Pojali jsme hanlivá slova za oprávněná v systému Haškova románového stylu z jednoho podstatného důvodu. Ale těch důvodů je víc, například sama atmosféra války, armády, života v kasárnách předpokládající právě takový způsob komunikace – odpovídající drsným prostředím a situacím. Dalším závažným důvodem je to, že Hašek by nemohl uplatnit svůj necenzurní humor na zcela „heterogenním“ lexikálním základě, přestože je široce známo, že jazyk a styl Švejka není jednorodý⁴ (Daneš 1954: 124). V tomto slova smyslu se hanlivá slova jeví jako lexikální báze pro stylové vyhrocení vulgarismů. Hrubost vulgarismů vyžaduje **přirozeně pozadí slovní strategie**, aby nedošlo k velkému rozpětí základu a špičky, kdy by necenzurní humor působil jen jako necenzurní vtip a prudká nadávka, nikoliv jako záměrný umělecký funkčně napjatý útvar.

A jelikož už jde o Haškův styl, lze uvést, že to je koncentricky nasměřovaný styl pro vytvoření humorného prostoru, pro oživení humorného podání. Čili ještě jednou – hanlivá slova jsou proto v Osudech **oprávněná** a spolu se zmíněnými objektivními a subjektivními stylovými faktory vytvářejí jazykový svět díla v souvislosti s celkovým autorovým záměrem a s koncepcí románu – prostě řečeno: smíchem zbourat starý a krutý svět. Na to všechno nesmíme zapomínat, když posuzujeme jazyk Švejka a jeho autora a přisuzujeme mu neslušnost a přehnanost. Styl románu, jehož součástí jsou vulgarismy a hanlivá slova, je Haškův postoj ke kulturně-historické situaci a ten se projevuje v celém odlehčeném postoji tvůrce a vypravěče ke skoro každé komunikační situaci v Švejkovi, kde samotný kontext vystupuje jako prostředek stylového ztvárnění humoru.⁵ Jinak řečeno – zase slovy citované autorky – obsah každého Haškova komunikátu je širší než jeho téma. A to tím více, že jde o dílo literární, ve kterém tento princip nejjistěji platí na poli hanlivého humoru.

4 Jazyk a styl „Dobrého vojáka Švejka“ není jednoduší.

5 Стиль понимаем в интенциях ПЛШ как правила, закономерности выбора средств выражения и ориентации коммунката в однотипных КСит, позволяющие адресанту выразить определенные дополнительные информации о цели или обстоятельствах своего высказывания: с точки зрения адресанта стиль есть набор речевых средств передачи сообщения, носящий такую дополнительную информацию [...] Стиль дает возможность адресанту выразить свое отношение к компонентам КСит без того, чтоб эта информация стала темой коммуникации (Старый 1995: 65 – jde o knihu Zdeňka Starého *Ve jménu funkce a intervence* – BD). Сообщение содержится в высказывании, а не выражается эксплицитно, содержание коммунката шире, чем его тема. [...] Необходимо упомянуть, что одним из стилистических средств может выступать и контекст ср. языковую игру, сатиру, иронию (Gladkova – Ликоманова 2002: 170).

Základní seznam hanlivých slov a jejich odvozenin

№	Hanlivé slovo	Počet výskytů
1.	hlupák	34
2.	idiot	13
3.	darebák	7
4.	ničema	8
5.	prevít	11
6.	uličník	8
7.	holomek	7
8.	neřád	7
9.	lump	32
10.	pacholek	20
11.	vůl	20
12.	mezek	10
13.	kráva	8
14.	dobytek	30
15.	hovado	34
16.	(v)opice	15
17.	svině	33
18.	prase	14
19.	potvora	19
20.	bestie	7
21.	držka	9
22.	chcípnout	14
23.	sprostý	20
24.	himlhergot	8
25.	prostitutka	6
26.	děvka	6

Stručný dodatečný seznam hanlivých slov, pojmenování a slovních spojení – slova s nižší frekvencí

№	Slovo	Počet výskytů
1.	hňupe	3
2.	křečku	1
3.	sysle	1
4.	hmyze	1
5.	(siamskej) slone	1
6.	hnuse	2
7.	smrade	4
8.	všivák	1
9.	smradouchy	1
10.	osel	2
11.	padouch	4
12.	rošťák	4
13.	nemehlo	1
14.	trouba	4
15.	kretén	4
16.	votrapa	3
17.	parchant	2
18.	bídák	3
19.	bagoun	1
20.	mizera	4
21.	drnorys	1
22.	huncút	1
23.	bastard	1
24.	ksicht	1
25.	partyka	1
26.	kanálie	1
27.	mrtafa	1
28.	hnát	1

Navzdory všemožným obviněním z nepřístojnosti ohledně hojně zastoupeného skatologického tématu⁶ (Holub 2003: 5), není jazyk tak neslušný. Ukáže to zase korpusová statistika. Záměrně byly hledány typické vulgarismy českého necenzurního komunikativního repertoáru, jehož vysoká frekvence a štavnaté stylistické uplatnění jsou dostatečně dobrým důvodem pro to, aby se tato slova stala i filologicky zajímavými.⁷ Právě z důvodu slušnosti budeme v dalších úvahách používat terminologii navrženou Karlem Jaroslavem Obrátilem v jeho přehledu vulgárních jednotek (Obrátil 1999). Takže co se týče absolutních favoritů češtiny v tomto ohledu, na něž by každý mohl přijít sám a ušetřit nás nevhodností dysfemismu, ty jsou v Haškově díle představeny následovně.

Například základní lexém „*cacare*“ (nebudeme probírat synonyma) je zastoupen spolu se svými deriváty celkem padesáti čtyřmi formami. Sémantické centrum s obecným významem „*merda, stercus*“ je představeno třemi lexémy v celkem dvaceti třech výskytech: první se uplatňuje čtrnáctkrát především v plánu frazeologie, a tato skutečnost podle našeho názoru zastírá do určité míry jeho „neslušnou“ povahu; druhý je jeho nejpopulárnějším synonymem a vyskytuje se čtyřikrát, vždy ve dvou komických fragmentech; třetí je zastaralý, původem germanismus, a potkává se třikrát v těsné blízkosti; ještě dva výskyty eufemismu „*kaktus*“ doplňují toto spektrum. Vulgarismus s významem „*nates*“ je hojněji zastoupen: celkem dva a čtyřicetkrát.

Obecně je v Haškově Švejkově **170 vulgarismů**:

- tematická oblast erotických a sexuálních vulgarismů čítá celkem 27 výskytů;
  - tematická oblast tělesně-anatomických a fyziologických vulgarismů – celkem 109 výskytů;
- 6 Viz například článek Norberta Holuba *Hašvejk a ženy*, zejména jeho oddíl nazvaný heslovitým výrazem „Hovna a prdele“: „Typickým rysem pro *Osudy* je tematika koprologická, hovny jsou *Osudy* přímo posety a prdele jsou druhou tváří mnoha vystupujících figur. Srání je jednou z nejčastějších aktivit a latrína se stává chrámištěm hromadných obětí. Tato předimenzovanost stojí v příkrém rozporu s tím, jak chudě, pakliže vůbec, je zde zobrazena stránka genitální. Neobjevuje se ani v nadávkách, ani ve vzpomínkách či bohaprázdném tlachání. Podle psychoanalytického klíče by takovéto rozvržení sil bylo znamením regrese do pregenitálního stadia, kdy přirozená, fyziologická (hetero) sexualita je nahrazena anální oblastí. Prdelí a zadnic a zadků a hýždí je v *Osudech* opravdu „plná prdel“, hovny jsou stránky posrány v míře víc než vrchovaté.“
- 7 Viz v tomto ohledu Hugo – kolektiv (2009).

- tematická oblast skatologická – celkem 23 výskytů;
- tematická oblast vulgarismů v nadávkách⁸ – celkem 11 výskytů.

A to je všechno – „nejsprostších“ slov je v *Osudech* celkem sto sedmdesát. Ale tady přirozeně vzniká otázka, zdali se má považovat za vulgarismus slovo „huba“ (Viz o tom Daneš 2009: 240–245); nebo jak je v současné češtině vnímáno například slovo „sranda“, jehož etymologie je nesporná, ale jehož funkční uplatnění v současné češtině vylučuje jakoukoli myšlenou spojitost s primárním denotátem, takže skoro žádný imanentní „vulgární“ komický náboj nemá.⁹ Ještě lze v této souvislosti poznamenat, že za určitých okolností může skoro každé slovo nabýt vulgárního významu, proto Daneš (Daneš 2009: 486) mluví o vulgarismech tematických a faktických.¹⁰

Co se týká, Norbertem Holubem zmíněné, velmi blede linie erotických vulgarismů, měli bychom zmínit ještě i slovo „zafilipínkovat“, jehož sexuální směr je zcela zjevný, ale v žádném případě ne cynický, spíše je dobrodružně exotický.

Naopak stojí za zmínku, že nemálo slov neutrální stylové polohy vyvolává představu nečistot a nízkých pásem tělesné fyziologie, a Hašek jimi vůbec nešetří, jako například slovo „latrína“ (jeho počet je opravdu rekordní) a jeho odvozeniny – celkem jedenatřicet výskytů. Takové je ještě slovo „misgrubna“ v scénografii svého užití, zvláště výraz, „aby se nám neprokopal misgrubnou“ (Kn. II., kap. 2.). Z toho plyne i ten dojem o hojnosti cynizmu a nepřístojných výrazů v Haškově díle. Z toho, a dále i z faktu, že jejich užití je koncentrické, prudké, razantní, a obvykle je kulminačním prvkem v bohatém spektru pestrých souvislostí v mezích dané situace.

- 8 Ovšem právě ohledně nadávek existují i opačné postoje: „Nadávká je druh tropů, jakási metonymie, apostrofa, průměrová zkratka, záměna pojmu nevýrazného výraznějším či aforistický soud. Uvědomujeme-li si, že zhusta vzniká za prudkého hnutí myslí, cítíme tím více její blízkost s básnictvím.“ (Vančura 1972: 98).
- 9 Přitom je třeba zdůraznit, že se povaha vulgarismů i obecné češtiny proti starší literatuře mění: z hlediska vývojového je charakteristické např. to, že **prvky obecné češtiny spolu s vulgarismy měly funkci komickou ještě v Haškově „Švejkovi“**, ale dnes ji ztrácejí (Hrabák 1962: 289–298 – zvýraznění naše).
- 10 Autor nabízí pojmosloví **vulgarismy tematické** nebo **faktické**, domníváme se, že jde o slova, která nemají vůbec lexikální význam vulgární, ale za určitých kontextových – tematických nebo faktických – souvislostí se mohou jako vulgarismy pocíťovat. Srov: „Tímto přípitkem na bratrství upadl polní kurát do osidel dábla, který natahoval na něho svou náruč ze všech lahví na stole i z pohledů a úsměvů veselých dam, které si daly naproti němu nohy na stůl, takže na polního kuráta koukal **Belzebub** z krajkoví.“ (Kniha IV., kap. 2. – zvýraznění naše).

Abychom setřeli jeden z mýtů rotujících kolem Švejka, můžeme uvést ještě několik přesných čísel v nepřímé polemice s už zmíněným článkem Norberta Holuba. Ohledně sebestjísté věty „Prdelí a zadnic a zadků a hýždí je v *Osudech* opravdu „plná prdel“ (Holub 2003: 5), rádi zopakujeme, že první slovo má jen osm výskytů (jeho odvozeniny ještě šestnáct), a také rádi dodáme, že se druhé slovo vyskytuje čtrnáctkrát, avšak třetí jen jednou (přítom jde o psa leonbergera, kterého prodal Švejk Bretschneiderovi) a čtvrté – nula. Devětatřicet užití postačuje k dojmu a následnému ironickému kalamburu, že je těch slov v *Osudech* – řekněme slušněji – „velká hromada“.

Teď je už nejvyšší čas upřesnit, že Haškův román má kolem **200 850** slov. A to znamená, že těch **170 vulgarismů a 685 hanlivých slov** (tj. celkem **855 neslušných slov**) tvoří **0,425 %** ze slovní zásoby Švejka, pro jistotu to můžeme zaokrouhlit na **0,5 %**. Vulgárních slov je **0,085 %**, zaokrouhleme na **0,1 %**. A to znamená, že každé dvousté slovo by mohlo být neslušné, a každé tisící – vulgární.

Problematika drsného Haškova jazyka v tomto světle odhaluje pro zahraničního bohemistu zcela jiný pohled na češtinu jako na cizí jazyk, a to právě v kulturních propojenostech slova, situací a dějinného kontextu – aspekty, které často unikají při četbě Haškova „Švejka“ v cizím jazyce (ne v češtině), jelikož jeho „drsnost“ v různých překladových variantách už má docela jiné „znění“, které souvisí s jinou kulturní polohou jiného jazyka a národa.

Co se může dozvědět cizojazyčný bohemista o jednom zvláštním a vysoce frekventovaném lexikálním registru češtiny, o „neslušných“ slovech v češtině právě po četbě „Švejka“? Zprvče, tato četba ukazuje na funkční stránku těchto expresivit v jejich komickém působení. Zadruhé, stylová poloha díla dokazuje jejich jazykovou přirozenost, respektive jejich „obyčejnost“, čili paradoxně – „nehrubost“. Zatřetí, a to je ten nejpřekvapivější závěr, že těchto slov tam opravdu není až tak moc. Udělejme na konci těchto úvah jednu nepretenciózní a lehkou statistiku.

Podle našich přibližných výpočtů vychází, že se víceméně na každých čtyřech nebo pěti stránkách objevuje jedno „vulgární“ slovo. Jak už bylo řečeno – v souvislosti s tematikou a respektive i se stylovou polohou díla je jasné, že by si žádný autor ke zpracování této látky nevybral lexikon podobný románům Růženy Jesenské. Nepřirozenost podobného postoje sám Hašek odsoudil v jedné velmi známé a příšerně komické románové scéně...

Bibliografie

- Čechová, Marie – Krčmová, Marie – Minářová, Eva (2008): *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny.
- Český národní korpus – SYN2005. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2005. Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>
- Daneš, František (1954): Příspěvek k poznání jazyka a slohu Haškových osudů dobrého vojáka Švejka. *Naše řeč* roč. 37, č. 3–6, s. 124–139.
- Daneš, František (2009): Haškův „Švejk“ a Vachkovo „Bidýlko“ – dva milníky ve vývoji jazyka české prózy, in: František Daneš (ed.), *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum, s. 486.
- Daneš, František (2009): Obhroublost v jazyce a řeči, in: František Daneš (ed.), *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum, s. 240–245.
- Gladkova, Hana – Ликоманова, Искра (2002): *Языковая ситуация: истоки и перспективы (болгарско-чешские параллели)*. Praha: Karolinum.
- Holub, Norbert (2003). Hašvejk a ženy. *Tvar: literární občasník* roč. 14, č. 8, 17.04, s. 5.
- Hrabák, Josef (1962): Několik úvah o obecné češtině a vulgarismech v současné české próze, *Naše řeč* roč. 45, č. 9/10, s. 289–298.
- Hugo, Jan a kolektiv (2009): *Slovník nespisovné češtiny : argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost : historie a původ slov*. Praha: Maxdorf.
- Mareš, Petr (2008): Mezi spisovnou a obecnou češtinou: K užívání jazyka v současné české próze. *Slavia*. roč. 77, č. 1–3, s. 111–123.
- Mareš, Petr (2004): Podoby nespisovnosti v současné české próze, in: Minářová, E. – Ondrášková, Karla (eds.), *Spisovnost a nespisovnost – zdroje, proměny, perspektivy*. *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*, č. 177. Brno: Masarykova univerzita, s. 341–344.
- Obrátil, Karel Jaroslav, *Velký slovník sprostých slov*. Praha: Lege artis.
- Pytlík, Radko (1979): *Lidský profil Jaroslava Haška*. Praha: Československý spisovatel.
- Richterová, Sylvie (1991): Jasnozřivý genius a jeho slepý prorok, in: *Slova a ticho*. Praha: Československý spisovatel: Arkýř, s. 126–141.
- Vančura, Vladislav (1932/1972): O nadávkách, in: *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, s. 98–99.